

22. A Mecsekhegység északi pereméről.

Dr. VADÁSZ M. ELEMÉR-től.

A Zengővonulat részletes bejárása után az 1914. év nyara a tulajdonképeni Mecsek vonulatának bejárásával, a külső munkálatok befejezésére volt szánva. A háború okozta izgalmak azonban lehetetlenné tették a teljes békét és biztonságos járást-kelest igényelő rendszeres bejárásokat s így a kitűzött munkaterv végrehajtását, mely a békés állapotok visszaálltáig halasztást szenved.

A részleteiben is tisztázott rétegtani viszonyok ismeretével a térképezési munkálatok befejezésén kívül néhány földtörténeti és hegyszerkezeti részletkérdés megoldása volt céлом. Ezek közül különösen fontosak a következők: a keleti Zengővonulatnak a Mecsekvonulathoz való szerkezeti viszonya, a nagymányok—szászvári szárnyak¹⁾ nyugati folytatása, a komlói szénvonulat nyugati határkérdése és az egész hegységnek tektonikus helyzete a környező hegyrendszerekben. A megnehezített viszonyok között eltöltött alig három heti munkaidő természetesen nem lehetett elegendő ezeknek a kérdéseknek tisztázására, azért itt csak vázolni óhajtom a célt, melyre törekedtem. A kérdések sorrendje a megoldás sorrendjét is jelzi s ennek megfelelőleg a keleti és nyugati hegység részek viszonyának, de főként a szászvári szárny nyugati folytatásának nyomozása céljából bejárásaimat az északi részekben kezdtem.

Az északi szárny mezozoos képződményei, melyek a széntartalmú rétegekből, fedőmárgából, középső-liászból, felső-doggerből és malmból, valamint a rétegsort lezáró trachidoleritből állanak, nyomozhatók nyugat felé Vékény, Kárász és Magyaregregy határában többé-kevésbé egységes vonulatban; Magyaregregytől nyugatra a fiatal képződmények alatt eltűnnek. Velük együtt nyomozhatjuk azt a nagy hosszanti főtörésvonalat is, melynek mentén ez a mezozoos szárny a mediterránra tolódott. Szerkezete hosszanti törések mentén pikkelyes földtorlódásokban, haránttörések mentén beállott vízszintes eltolódásokban, erős rétegredukciókban, kipréselődésekben nyilvánul. Különböző vastagságú trachidolerit-telérek

¹⁾ VADÁSZ: A Zengővonulat és a környező dombvidék földtani viszonyai. 346. (11.) old. (Földtani Int. évi jelentése 1913-ról) 1914.

kel igen sűrűn át van járva. A vonulat képződményei Magyaregregytől nyugatra hirtelen végződnek s lösz és mediterrán rétegek alatt tűnnek el. Minthogy széntartalmú rétegek is vannak benne, további folytatásának mikéntje fontos gyakorlati kérdés is, melynek megoldása a fedőhegység képződményeiben rejlik.

Előbbi jelentéseimből kitűnik ugyanis, hogy a hegység mezozóos alaphegységét lezáró trachidoleritre a felső-neokomtól a mediterránig tartott szárazföldi időszak után mindig a tenger előrenyomulására valló abráziós, partszegélyi törmelékes rétegeket találunk, melyeknek *anyaga az alaphegység legközelebb eső képződményéből származik*. Ezen az alapon következtetve az alaphegység kifejlődésére, Magyaregregytől nyugatra levő mély harántvölgyekben föltárt mediterrán konglomerátumban eleinte liász és trachidolerit, majd fokozatosan mindig több kagylós mészkő és trachidolerit anyagot találunk sokszor köbméteres tömbökben is. A jelenség annyira szembeötlő, hogy kétségtelenül a kagylómészkőnek mediterránbeli partvonal szerepére utal. Ez az egykori kagylómészkő olyan helyzetű lehetett, mint a váralja—nagymányoki részen, ahol a liászvonulaton megtorlódva meredeken fölállított és gyüredezett rétegekben található.

A kagylómészkő itteni megállapítása az északi juravonulat nyugati folytatásának mikéntjében két lehetőséget állít elénk. Ezek egyike az volna, hogy az északi mezozóos vonulat csapás irányában a felszínen észlelhető kifejlődésében a mélységben is tovább halad, északi peremén a kagylómészkő rétegösszlettel. Ez a vonulat haránttörések mentén földarabolva nyugat felé fokozatosan mind mélyebbre sülyedt s ennek megfelelőleg egyes tagjai a mostani fedőhegységgel borított térszínen nyugat felé mindinkább növekvő mélységben található. A másik lehetőség szerint a juraképződmények nyugat felé a mélységben nem folytatódnak, hanem a vaszari erdő kagylómészkőve az északi juravonulatnak nyugati határát jelzi és maradványa annak az idősebb rétegsorozatnak, mely a Zengővonulat periklinálisát északról koncentrikus köpeny gyanánt vette körül és nyugat felé a Mecsek triász-sorozatával függött össze. Az utóbbi lehetőség a komlói szénképződmény nyugati terjedését is szűkebb határok közé szorítja.

Ennek a kérdésnek végleges megoldása a fedőhegység képződményeinek további vizsgálatától függ. E vizsgálatok megkezdése már eddig is egyéb rétegtani és szerkezetani eredményekre is vezetett. Az északi fedőhegység eddig részletesen bejárt magyaregregy—oroszló—husztót—komlói részén ugyanis az alsó- és felső-mediterrán, szarmata és pannoniai képződmények folytonos üledéksorozata ismerhető föl. Ebben a sorozatban különösen változatos a felső-mediterrán rétegsor, melyhez Magyar-

egregy—Vaszar határában eddig alsó-mediterránnak vett durva törmelék is tartozik, ami a Hidasd és Pécsvárad—Hosszúhetény határában található hasonló képződményekkel azonos.¹⁾ A felső-mediterrán tenger folytatólagos előrenyomulásának bizonyítékai, illetve az e korbéli folytonos térszin-ingadozás, tehát az északi perem nyugati szakaszán is észlelhető. A rétegsor további jellemző képződménye a schlier-fációs, jellemző vékonyhéjú kőületekkel (*Pecten cristatus* BRONN, *Brissoma otnangensis* R. H. stb.), melyet állandóan egységes helyzete alapján ezen a részen határozottan felső mediterránba kell helyeznünk. A felső mediterrán-üledékek sorát kőületes agyagok és lajtamészko zárják le.

A szarmata és pannoniai rétegek kőületekkel jellemzett durva mészkő, illetve homok és kavics alakjában fejlődtek ki. Főlemlítést érdemel a szarmata mélyebb rétegeiben észlelhető sok lajtamészko anyag, mely helyenként valóságos cerithiumos-lithothamniumos mészkövet formál.

A fedőhegység képződményeiben az említett területen egészen fiatal (a pannoniai kor utáni) mozgások nyomait észlelhetjük, különösen Magyarhertelendőtől délre, hosszanti törés alakjában, ami előbbi idevonatkozó megállapításaink újabb igazolására szolgál.

A Mecsekhegységnek a környező többi hegységekhez és egységes hegrendszerhez való viszonyáról röviden csak akkor fogok szólni, ha a részletes munkálatok teljesen befejeződtek. Az utóbbi időkben megjelent tektonikai munkákban a Mecsekhegységre vonatkozó megjegyzésekre²⁾ egyelőre annyit mondhatunk, hogy a részletek pontos ismeretével sokkal nehezebb a hegység *hipotetikus* helyét kijelölni, mint anélkül. A részletes vizsgálatok szolgáltatata adatok ugyanis minden spekulatív fejtegetés nélkül a hegység ismeretét megvilágító folytonos láncolatá formálódnak, ami által az adatok hiányának többé-kevésbé merész spekulatív kitöltése fölöslegessé válik.

¹⁾ A Zengővonulat és környező dombvidék földtani viszonyai. 346. (11.) old.

²⁾ UHLIG Tektonik d. Karpathen (Sitzungsberichte d. Ak. d. Wiss. Wien.) 1907.

KOBER: Der Deckenbau der östlichen Nordalpen (Denkschriften d. k. Akad. d. Wiss. Wien. 88. Bd.) 1913. — Alpen und Dinariden (Geologische Rundschau Bd. V. Heft 3.) 1914.